

УДК 37.035

Лемко Г.І.,*Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна*

ЗМІ ЯК ЗАСІБ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

У статті розкрито вплив засобів масової інформації на духовно-моральний розвиток особистості підлітка та досліджено телевізійні уподобання дітей цього віку. Доведено необхідність протиставлення деструктивному впливу телебачення особистісно-творчої стратегії, базованої на загальнолюдських, зокрема, християнських морально-етичних цінностях.

Ключові слова: засоби масової інформації, телебачення, вплив, духовно-моральне виховання, підліток.

Лемко Г.И. СМИ как средство духовно-нравственного воспитания подростков

В статье раскрыто влияние средств массовой информации на духовно-нравственное развитие личности подростка и исследованы телевизионные предпочтения детей этого возраста. Доказана необходимость противопоставления деструктивному воздействию телевидения личностно-творческой стратегии, основанной на общечеловеческих, в частности, христианских морально-нравственных ценностях.

Ключевые слова: средства массовой информации, телевидение, влияние, духовно-нравственное воспитание, подросток.

Lemko G.I. FMK as Mean of Teenagers' Spiritual and Moral Education

In the article the influence of media on spiritual and moral development of the teenager's personality and studied adolescents' TV preferences. The necessity of opposing the destructive impact of television personality and creative strategies based on universal, particularly Christian moral and ethical values.

Keywords: media, television, influence, spiritual and moral education, adolescent.

Актуальність проблеми. Сучасне суспільство характеризується вагомим зростанням кількості та значення інформації, що супроводжується появою нових мас-медіа, а також становленням інформаційного суспільства.

Серед засобів масової інформації телебачення зараз займає провідні позиції. Можна без перебільшення стверджувати, що за рівнем свого впливу на духовний розвиток телебачення випередило інші засоби масової інформації (зокрема, радіо та друковані періодичні видання). Воно, пропагуючи певні цінності, є одним із чинників духовно-морального виховання народу.

Аналіз наукових досліджень. Упродовж останніх років багато вчених – соціологів, педагогів, психологів, медичних працівників – аналізують вплив засобів масової інформації на духовно-моральний розвиток дітей.

Вплив телебачення на особистість дитини, зокрема, на її духовно-моральне становлення, розглядалися у працях Т.Алексеєнко, І.Беха, О.Вишневського, А.Гриценка, В.Клименка, Л.Кулагіної, В.Лизанчука, О.Петрунько, Е.Помиткіна, М.Романіва, О.Сухомлинської, Г.Шевченко та ін.

Мета статті – розкрити вплив засобів масової інформації на духовно-моральний розвиток особистості підлітка та дослідити телевізійні вподобання дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Духовно-моральне виховання – основна й визначальна частина виховання. Основним його завданням О.Вишневський вважає засвоєння дітьми абсолютних вічних цінностей, до яких відносимо віру, красу, чесність, любов, нетерпимість до зла, великодушність, милосердя, правду, мудрість, досконалість, доброту, надію, щирість, гідність, сумління, справедливість, благородство тощо [2, с. 209].

Система освіти та виховання, просвітницькі, культурно-освітні заклади та засоби масової інформації є тими джерелами, через які духовні надбання стають здобутками індивіда. Ж.Петрочко стверджує, що проблема духовності – це процес удосконалення, сходження особистості до своїх ідеалів, цінностей і реалізація їх на її життєвому шляху [3, с. 10].

Духовність як риса особистості передбачає наявність доволі широкого кола якостей. Кожна з соціальних інституцій, що безпосередньо залучається до виховання молодого покоління, має спрямувати зусилля на їх формування та розвиток. Особливо це

стосується такої соціальної інституції як ЗМІ, під впливом якої відбувається духовний розвиток особистості.

ЗМІ формують світогляд дитини; активізують пізнавальний інтерес; впливають на розвиток мовлення; сприяють духовно-моральному становленню; здійснюють естетичне виховання; допомагають у трудовому вихованні та профорієнтації.

Велика кількість інформації, що звалилася на непідготовленого споживача, впливає не лише на його фізичне, а й на психічне, духовне здоров'я. Виявляється це у тому, що засоби масової інформації дозволяють дитині “не виходячи з дому” бачити, як живуть люди в різних частинах земної кулі. Наслідком отриманої інформації є зміни в сприйнятті підлітком життя. Плани, мрії дітей у модернізованих суспільствах формуються орієнтуючись не тільки на норми, цінності, характерні для їх безпосереднього оточення, а й на ті зразки, які валять до себе, залишаючись недосяжними [4, с. 38]. Ця засторога особливо стосується дітей та підлітків, оскільки “...інтенсивна інформатизація суспільства кардинально перебудовує простір дитинства, впливає на психологію взаємодії особистості з оточуючим світом” [5, с. 9].

Телебачення за своєю суттю та соціальними функціями має величезні можливості впливу на духовний розвиток дітей. В.Абраменкова виокремлює такі основні тенденції впливу цього засобу масової комунікації на дитячу психіку:

1. Перевага візуальної інформації з теле-, відео- й комп'ютерного екрану, який певним чином викривлює зображення предметів, викликає деформацію у сенсорній системі дитини, у процесах сприйняття нею навколишньої дійсності та понятійного мислення, що перебуває на стадії становлення.

2. У дитини формується психологічна залежність від екрану, що зрештою може призвести до відчуження від живого спілкування з іншими людьми, до звуження сфери спільної діяльності дитини та дорослих у сім'ї.

3. Екран стає заміником традиційної гри з однолітками, яка є необхідною умовою психічного та соціального розвитку дитини, її особистісного становлення.

4. Екранні образи, маючи властивість закарбовуватися у свідомості, формують картину світу сучасної дитини, що призводить до переоцінки традиційної системи цінностей та образу життя. Зокрема, вони впровадили ряд духовних еквівалентів: а) мозаїчність, тоб-

то розчленованість образів як агресія щодо живих істот і матеріальних предметів – на протипагу цінності живого та цілісності світу; б) конвеєр шаблонних прийомів та образів замінив високу естетичну потребу дитини у прекрасному; в) полегшене ставлення до життя та смерті замінило благоговіння перед їх таємничістю, розмило межі дозволеного в поведінці на протипагу чіткій системі моральних норм; г) рання сексологізація та еротизація дитячої свідомості замінила цнотливе ставлення до інтимної сфери життя; г) інокультурні форми та зразки підмінили національні традиції та ритуали.

5. Екран для сучасної дитини є не стільки інформатором та джерелом побудови картини світу, скільки її конструктором, агресивно програмує стиль життя на “нову мораль” і систему цінностей [1, с. 311].

Л. Чорна називає такі впливи телебачення узагальнюючими, стверджує, що телебачення у дітей “...розвиває уявлення про реальний світ, заважає читанню книг та іграм, які формують фантазію, соціалізацію, розвиток мислення, аргументацію, спілкування, заміщає інші продуктивні види діяльності. Чим більше дитина витрачає часу на ТБ, тим вужчий обсяг уваги, менша її стійкість, менш розвинені мовленнєві навички, більша роззосередженість і пасивність” [6, с. 52].

Зважаючи на популярність телебачення серед сучасних підлітків, ми намагалися з’ясувати, скільки часу на день вони проводять перед телевізором. Але до уваги ми включали й той факт, що у час, вказаний підлітками, може входити одночасно й виконання певної роботи, тобто переглядаючи чи слухаючи телепрограми, вони можуть займатися й іншими справами.

Після відповіді на запитання: “Скільки часу в день ти проводиш перед телевізором?” ми отримали такі дані: до 1 години телевізор дивиться в середньому 13,7% опитаних, 1 – 2 години – 30,1%, 2 – 3 години – 23,8% респондентів і більше 3 годин – 30,1% опитаних. Щодо вподобань передач, яким надають перевагу підлітки, то найбільш популярними серед них є розважальні програми та художні фільми. Велика частка уподобань припадає на програми для дітей. Насторожує факт, що сучасні підлітки рідко дивляться інформаційні програми, а отже – мало цікавляться політичними подіями в Україні та світі.

Слід звернути увагу й на те, що непопулярними серед молоді є релігійні телепрограми. Тому педагогам та батькам необхідно

зацікавити дітей цим жанром, що мало б позитивне значення для духовно-морального становлення особистості. Підвищена увага до художніх та розважальних програм пов'язана з необхідністю відпочинку після навчання у школі та виконання господарських робіт. Ці програми є легкими для сприймання та не вимагають особливого осмислення.

Висновки. Отже, засоби масової інформації є потужним інструментом впливу на духовно-моральний розвиток дітей підліткового віку. Задля забезпечення умов ефективного формування та розвитку духовних потреб дітей було б доцільно підвищити вимоги до діяльності ЗМІ, запроваджувати заходи попередження їх негативного впливу, сприяти ефективному використанню ЗМІ для ствердження духовних загальнолюдських цінностей.

Список використаної літератури та джерел:

1. Абраменкова В. Социальная психология детства: развитие ребенка в детской субкультуре / В. Абраменкова. – М.: Московский психосоциальный институт. – Воронеж: Изд-во НПО “МОДЭК”, 2000. – 416 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О.Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
3. Духовні потреби дітей України: Монографія / Під заг. ред. Ж. В. Петровича. – К.: ВД “Калита”, 2005. – 108 с.
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В. А. Сластенина. – 2-е изд. / А.В. Мудрик. – М.: Издательский центр “Академия”, 2000. – 192 с.
5. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004. – № 4. – С. 7-30.
6. Чорна Л. Психологічний вплив телебачення на дітей і дорослих / Л.Чорна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 4. – С. 48-52.